

Türkiye'deki Son Beş Yıllık Dış Ticaretin Ülke Gruplarına Göre İncelenmesi

Analysis of Turkey's Foreign Trade in the Last Five Years by Country Groups

**Yaşar Ayşegül
OĞUZ**

Selçuk Üniversitesi,
Konya/Türkiye

atabey@selcuk.edu.tr

ORCID: 0000-0002-
6311-8490

Sorumlu yazar:

Yaşar Ayşegül
OĞUZ

Selçuk Üniversitesi

Makalenin referans

gösterilmesi: Oğuz,
Y. A. (2024).

Türkiye'deki Son Beş
Yıllık Dış Ticaretin
Ülke Gruplarına Göre
İncelenmesi, SCAR,
3(2), 281-290.

Makalenin Geliş

Tarihi: 04.11.2024

Makalenin Kabul

Tarihi: 28.11.2024

Özet

Araştırma kapsamında Türkiye'nin 2019-2023 yılları arasındaki son beş yıllık ithalat ve ihracat rakamları ülke grupları bazında incelenmeye çalışılmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda 2020-2022 yılları arasında diğer ülkeler bağlamında ithalatta önemli bir yükselişin olduğu, ancak 2023 yılına gelindiğinde bu yükselişin normal seviyesine dönmeye başladığı tespit edilmiştir. Aynı zamanda Türkiye'nin bu dönemde ihtiyacı olan malları Avrupa Birliği ülkeleri yerine diğer ülkelerden temin ettiği göze çarpmaktadır. Ayrıca özellikle 2021 yılında Türkiye'nin ihracatının arttığı da tespit edilmiştir. 2021 yılı ihracatının Türkiye'nin lehine bir durumda gerçekleştiği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Dış Ticaret, İthalat, İhracat

Abstract

Within the scope of the research, Turkey's import and export figures for the last five years between 2019-2023 were analysed on the basis of country groups. In line with the findings obtained, it was determined that there was a significant increase in imports in the context of other countries between 2020-2022, but this increase started to return to its normal level by 2023. At the same time, it is noteworthy that Turkey procured the goods it needed in this period from other countries instead of the European Union countries. It was also determined that Turkey's exports increased especially in 2021. 2021 exports can be said to be in Turkey's favour.

Keywords: Foreign Trade, Imports, Exports

GİRİŞ

Ticaret kavramı en genel tanımıyla mamul, mal ya da hizmetlerin nihai tüketiciye belirli bir fiyat üzerinden teslim edilmesine kadar devam eden bütün alım ve satım faaliyetleri şeklinde ifade edilebilir. Bu faaliyetlerin ulusal sınırlar içerisinde gerçekleşmesi iç ticareti oluştururken ulusal sınırlar dışına çıkılması durumunda dış ticaretten söz edilebilmektedir (Göncü, 2023). Ekonomik büyümenin temelini oluşturan dış ticaretin gelişmesi, ülkelerin küresel ticaret pazarındaki payını doğrudan etkileyen en önemli unsurlardan bir tanesidir (Feng vd., 2022). Dış ticaret denilince ilk akla gelen değişkenler ise ithalat ve ihracattır. Küreselleşme, artan nüfusun etkisi ve gelişen teknolojik imkanlar sayesinde ülkeler için dış ticaret hacmi her geçen gün artmaktadır. Ayrıca iktisatçıların sıklıkla ifade ettiği kıt kaynaklar teorileri de dış ticarete belirleyici bir etkidir. Ülkesinde belirli bir hammadde ya da mala erişemeyen bir şirket, bu hammadde ya da malı temin eden ülkeden ihtiyaçlarını ithal yoluna gidecektir. Bu ihtiyaçları isteklilere karşılayan bir şirket ise ihraç eden konumunda olacaktır.

Bir ülkedeki tüm şirketlerin ihracat-ithalat işlemleri sonrasındaki negatif fark dış ticaret açığı olarak açıklanabilmektedir. Elbette ülkeler enerji gibi kamu ihtiyaçları doğrultusunda da doğrudan dış ticaret yapabilmektedirler. Bu yönü ile ülkeler dış ticaret açığı vermemek adına ihracatın daha çok olmasını öncelleyerek bunun için çeşitli desteklerde bulunurken ithalatı kısıtlayıcı tedbirler de alabilmektedirler. Bir ülkenin dış ticaretinin artması, dış piyasalara erişimi genişleterek ihracat gelirlerini artırır ve ithalat vasıtasıyla daha ucuz ve kaliteli mal ve hizmet elde edilebilmesine olanak sağlamaktadır (Gültekin ve Benli, 2024).

Bu derleme çalışması Türkiye'nin 2019-2023 yılları arasındaki son beş yıllık ülke grupları bağlamında ithalat ve ihracat rakamlarının incelenerek oluşan seyrin yorumlanmasına odaklanmaktadır. Ülke grupları Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'na göre iki gruba ayrılmaktadır. Bu gruplar Avrupa Birliği (AB 27) ve diğer ülkeler olmak üzere sınıflandırılmıştır. Avrupa Birliği ülkeleri; Almanya, Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Çekya, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Hırvatistan, Hollanda, İrlanda, İspanya, İsveç, İtalya, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Malta, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovakya, Slovenya ve Yunanistan'dan oluşmaktadır (ABB, 2024). Diğer ülkeler ise Diğer Avrupa (AB hariç), Kuzey Afrika, Diğer Afrika, Kuzey Amerika, Orta Amerika ve Karayipler, Güney Amerika, Yakın ve Orta Doğu, Diğer Asya, Avustralya ve Yeni Zelanda ve Diğer ülke ve bölgeler şeklinde bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur (TÜİK, 2024). Çalışma kapsamında ilk olarak ülke gruplarına göre ithalat rakamları ele alınmış daha sonra ihracat rakamlarına yer verilmiştir. Sonuç kısmında ise genel bir değerlendirmede bulunulmuştur.

Literatürde son yıllarda Türkiye'nin dış ticaretini ele alan çalışmalardan elde edilen bulgular ise aşağıdaki gibi sıralanabilir.

Gültekin ve Benli (2024) çalışmalarında, Türkiye'nin son dönem dış ticaret performansı ve dış ticaret politikaları üzerine değerlendirmede bulunmuşlardır.

Palacıoğlu (2024), Türkiye'nin yüz yılında dış ticaret gelişimini ele aldığı araştırmasında, Türkiye'nin günümüzde önde gelen dış ticaret ülkeleri arasında yer aldığı sonucuna ulaşmıştır.

Aslan (2023), Cumhuriyet'ten günümüze Türkiye'nin dış ticaretini incelediği araştırmasında, Türkiye'nin dış ticaret açığının kalıcı hale geldiğini ileri sürmektedir. Bununla birlikte gerçekleşen ihracatın ithalata bağımlı olması sonucunda oluşan dış ticaret açığı ile çevre ülkelerde yaşanan siyasi ve ekonomik istikrarsızlıkların en önemli risk faktörleri arasında olduğu vurgulanmaktadır.

Aktepe ve Gökkaya (2023), dış ticaret açığının önemli nedenlerinden bir tanesi olarak enerji temin edilmesi zorunluluğunu, Akkuyu nükleer santralinin hayata geçirilmesi bağlamında ele almışlardır. Araştırmacılar bu santralin işletilmesi ile nükleer enerji hammaddesi ve teknolojisi temini noktasında yine dışa bağımlı kalınacağını ileri sürmüş ve enerji üretiminde dışa bağımlılığın önüne geçilebilmesi için yenilenebilir enerji yatırımlarına yönelmesi gerektiğini önermiştir.

Burgaç Çil ve Fisunoğlu (2023), 100 yıllık Türkiye ekonomisini inceledikleri araştırmasında, 1980 sonrasında ihracatın ithalatı karşılama oranında dikkate değer bir değişimin olmadığını tespit etmiştir.

Yılmaz ve Albayrak (2023), Türkiye’de ihracatın ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin kısa ve uzun vadede olumsuz olduğunu bulgulamıştır.

Delice ve Bayraktar (2023), Kurtkaya (2023) ve Doğar (2023) da Covid-19 pandemisi doğrultusunda Türkiye dış ticaretini incelemeye çalışmışlardır.

Literatürden de anlaşılacağı üzere yürütülen çalışmalar daha çok dış ticaret açığı üzerine odaklanmıştır. Ancak özellikle son beş yıllık dönemdeki dış ticaretteki seyre odaklanan araştırmaların kısıtlı olduğu görülmüştür. Bu yönü ile araştırmanın literatüre katkı sağlayacağı ve özgünlüğünün olduğu söylenebilir.

ÜLKE GRUPLARINA GÖRE TÜRKİYE’DE İTHALAT

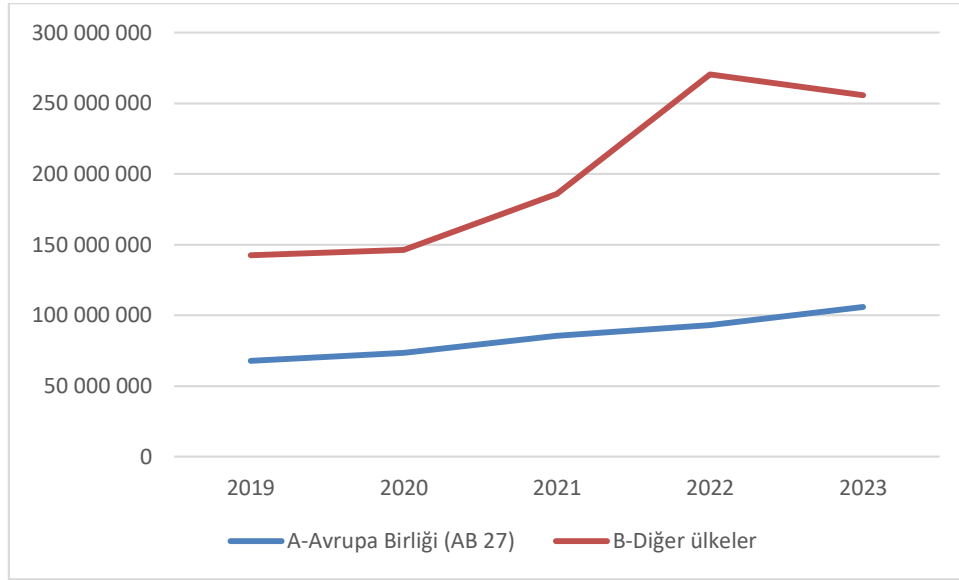
TÜİK (2024) verilerine göre Türkiye’nin 2019-2023 yılları arasındaki genel ticaret sistemi ithalat rakamları Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Ülke gruplarına göre yıllık ithalat (genel ticaret sistemi)

Ülke grubu	2023	2022	2021	2020	2019
Toplam	361 966 913	363 710 575	271 425 553	219 516 807	210 345 203
A-Avrupa Birliği (AB 27)	106 050 351	93 286 796	85 383 160	73 337 528	67 913 047
B-Diğer ülkeler	255 916 562	270 423 779	186 042 393	146 179 279	142 432 156
<i>1-Diğer Avrupa (AB Hariç)</i>	78 330 281	87 506 200	44 757 747	35 754 498	36 934 693
<i>2-Kuzey Afrika</i>	7 291 323	6 099 116	5 417 703	4 757 326	4 009 992
<i>3-Diğer Afrika</i>	3 076 184	3 411 589	2 814 891	2 552 458	1 810 756
<i>4-Kuzey Amerika</i>	17 084 589	16 544 552	14 227 398	12 603 357	13 479 195
<i>5-Orta Amerika ve Karayipler</i>	1 495 908	1 420 714	1 098 955	1 030 980	941 258
<i>6-Güney Amerika</i>	7 160 729	9 919 105	7 771 653	5 997 999	5 574 634
<i>7-Yakın ve Orta Doğu</i>	24 823 596	21 345 978	16 125 835	20 275 717	16 088 786
<i>8-Diğer Asya</i>	90 837 085	87 935 400	68 242 145	49 030 863	47 340 718
<i>9-Avustralya ve Yeni Zelanda</i>	1 219 703	1 689 667	1 157 608	442 416	1 083 957
<i>10-Diğer Ülke ve Bölgeler</i>	24 597 163	34 551 458	24 428 458	13 733 664	15 168 167

Kaynak: TÜİK, 2024; Değer: Bin ABD \$

Tablo 1’e göre 2019 yılında yaklaşık 210 milyar ABD \$ olan Türkiye’nin ithalatı 2023 yılına artarak ilerleyerek yaklaşık 362 milyar ABD \$ olarak gerçekleşmiştir. Ancak bu yükseliş trendinin Avrupa Birliği ile diğer ülkeler arasında farklılaşarak ilerlediği görülmektedir. Diğer bir ifade ile diğer ülkelerden yapılan ithalat rakamları daha hızlı artış gösterirken Avrupa Birliği ülkelerinden yapılan ithalat daha yavaş bir hızda artış eğilimi göstermiştir. Bu değişimlerin daha iyi yorumlanabilmesi için ithalat rakamlarının eğilimi Grafik 1’deki gibi gösterilmiştir.

Grafik 1: Ülke gruplarına göre yıllık ithalat (genel ticaret sistemi) grafiği

Kaynak: TÜİK, 2024; Değer: Bin ABD \$

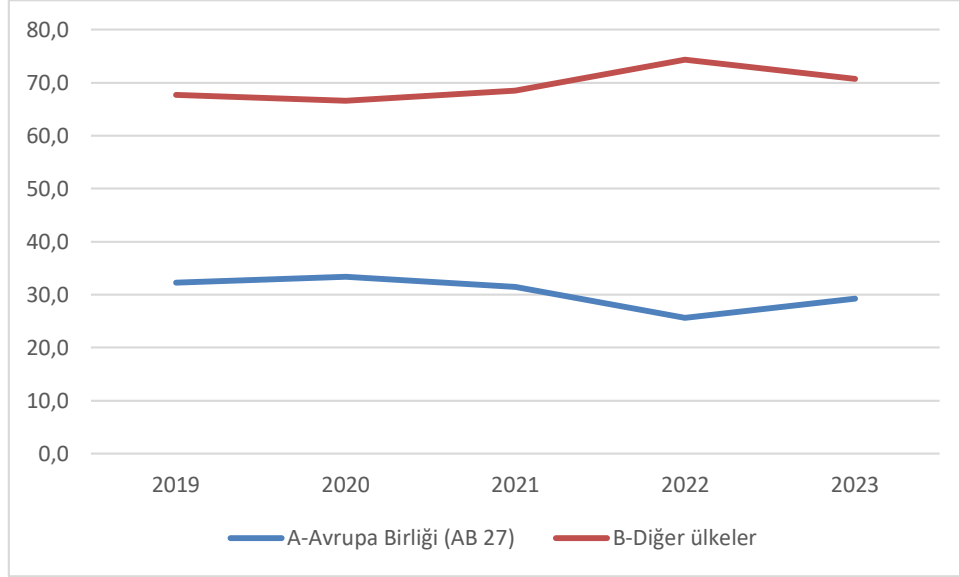
Grafik 1'e göre 2019 ve 2020 yılları arasında durağan şekilde ilerleyen ithalat hacminin 2020 yılından itibaren artış eğilimine geçtiği, ancak bu artışın Avrupa Birliğine göre diğer ülkeler boyutunda daha hızlı olduğu tespit edilmiştir. Aradaki farkın daha yakından incelenebilmesi için Tablo 2'de ülke gruplarına göre ithalatın, toplam ithalat içerisindeki paylarına yer verilmiştir.

Tablo 2: Ülke gruplarına göre yıllık ithalat, toplam içindeki payı (%)

Ülke grubu	2023	2022	2021	2020	2019
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
A-Avrupa Birliği (AB 27)	29,3	25,6	31,5	33,4	32,3
B-Diğer ülkeler	70,7	74,4	68,5	66,6	67,7
<i>1-Diğer Avrupa (AB Hariç)</i>	21,6	24,1	16,5	16,3	17,6
<i>2-Kuzey Afrika</i>	2,0	1,7	2,0	2,2	1,9
<i>3-Diğer Afrika</i>	0,8	0,9	1,0	1,2	0,9
<i>4-Kuzey Amerika</i>	4,7	4,5	5,2	5,7	6,4
<i>5-Orta Amerika ve Karayipler</i>	0,4	0,4	0,4	0,5	0,4
<i>6-Güney Amerika</i>	2,0	2,7	2,9	2,7	2,7
<i>7-Yakın ve Orta Doğu</i>	6,9	5,9	5,9	9,2	7,6
<i>8-Diğer Asya</i>	25,1	24,2	25,1	22,3	22,5
<i>9-Avustralya ve Yeni Zelanda</i>	0,3	0,5	0,4	0,2	0,5
<i>10-Diğer Ülke ve Bölgeler</i>	6,8	9,5	9,0	6,3	7,2

Kaynak: TÜİK, 2024

Tablo 2'ye göre toplam içerisindeki payın Avrupa Birliğinde 2020 yılından sonra düşüş eğilimine geçtiği söylenebilir buna rağmen diğer ülkelerdeki pay daha da çoğalmıştır. Grafik 2'de bu değişimler eğilimsel olarak sunulmuştur.

Grafik 2: Ülke gruplarına göre yıllık ithalat, toplam içindeki pay grafiği

Kaynak: TÜİK, 2024

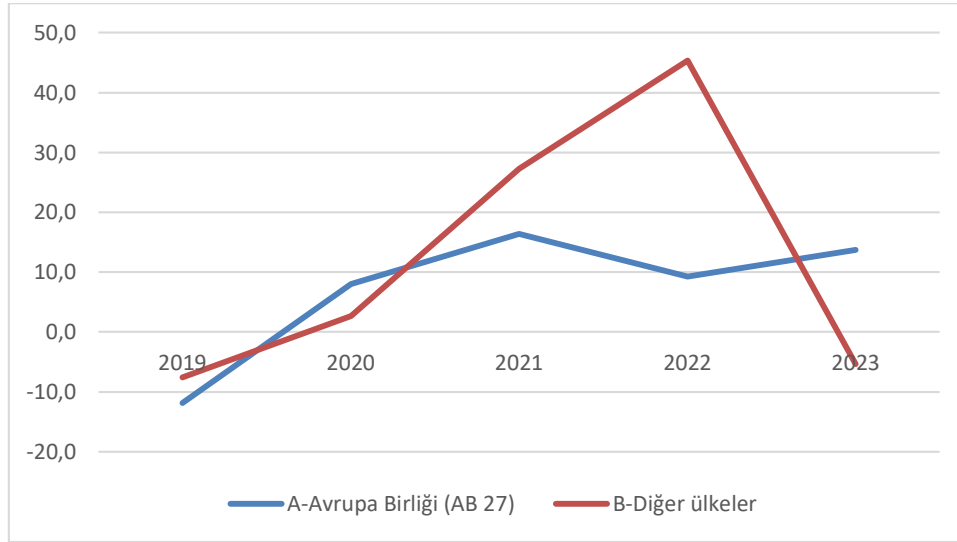
Grafik 2’de görüldüğü üzere 2021 yılı itibariyle Avrupa Birliğinden yapılan ithalat düşüş eğilimi gösterirken diğer ülkelerden yapılan ithalat artış eğilimi göstermiştir. Ancak 2023 yılına gelindiğinde yine eski seviyelere doğru bir geçişin olduğunu söylemek mümkündür. Bu durumun yıllar itibariyle değerlendirilmesinin yapılabilmesi için bir önceki yıla göre değişim payları tablosundan yararlanılmıştır. Veriler Tablo 3’teki gibidir.

Tablo 3: Ülke gruplarına göre yıllık ithalat, bir önceki yıla göre değişim (%)

Ülke grubu	2023	2022	2021	2020	2019
Toplam	-0,5	34,0	23,6	4,4	-9,0
A-Avrupa Birliği (AB 27)	13,7	9,3	16,4	8,0	-11,9
B-Diğer ülkeler	-5,4	45,4	27,3	2,6	-7,6
<i>1-Diğer Avrupa (AB Hariç)</i>	-10,5	95,5	25,2	-3,2	-2,9
<i>2-Kuzey Afrika</i>	19,5	12,6	13,9	18,6	-14,4
<i>3-Diğer Afrika</i>	-9,8	21,2	10,3	41,0	-26,1
<i>4-Kuzey Amerika</i>	3,3	16,3	12,9	-6,5	-10,0
<i>5-Orta Amerika ve Karayipler</i>	5,3	29,3	6,6	9,5	11,4
<i>6-Güney Amerika</i>	-27,8	27,6	29,6	7,6	-31,7
<i>7-Yakın ve Orta Doğu</i>	16,3	32,4	-20,5	26,0	-15,0
<i>8-Diğer Asya</i>	3,3	28,9	39,2	3,6	-12,1
<i>9-Avustralya ve Yeni Zelanda</i>	-27,8	46,0	161,7	-59,2	-2,9
<i>10-Diğer Ülke ve Bölgeler</i>	-28,8	41,4	77,9	-9,5	37,6

Kaynak: TÜİK, 2024

Tablo 3 doğrultusunda son beş yıllık süreçte ciddi bir dalgalanmanın olduğunu söylemek mümkündür. Tablo 3’deki verilerin eğilimleri ise Grafik 3’teki gibidir.

Grafik 3: Ülke gruplarına göre yıllık ithalat, bir önceki yıla göre değişim (%) grafiği

Kaynak: TÜİK, 2024

Grafik 3'e göre 2020-2022 yılları arasında diğer ülkeler bağlamında önemli bir yükseliş olduğu, ancak 2023 yılına gelindiğinde bu yükselişin normal seviyesine dönmeye başladığını söylemek mümkündür. Diğer bir ifade ile Türkiye, 2021 ve 2022 yıllarında Avrupa Birliği dışında kalan ülkelerden daha çok ithalat yapmıştır.

ÜLKE GRUPLARINA GÖRE TÜRKİYE'DE İHRACAT

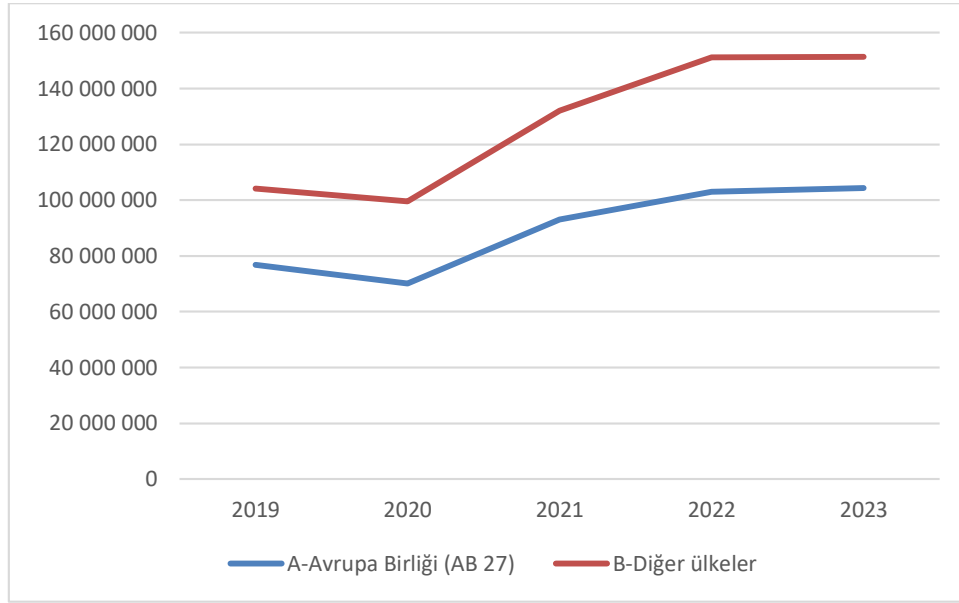
TÜİK (2024) verilerine göre Türkiye'nin 2019-2023 yılları arasındaki genel ticaret sistemi ihracat rakamları Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4: Ülke gruplarına göre yıllık ihracat (genel ticaret sistemi)

Ülke grubu	2023	2022	2021	2020	2019
Toplam	255 627 429	254 169 748	225 214 458	169 637 755	180 832 722
A-Avrupa Birliği (AB 27)	104 283 598	103 049 092	93 052 537	70 019 688	76 726 198
B-Diğer ülkeler	151 343 831	151 120 655	132 161 921	99 618 068	104 106 524
<i>1-Diğer Avrupa (AB Hariç)</i>	39 680 164	36 629 316	31 465 045	24 406 435	24 445 348
<i>2-Kuzey Afrika</i>	13 674 210	14 110 008	13 336 357	9 224 060	10 828 878
<i>3-Diğer Afrika</i>	7 724 257	9 508 862	7 875 566	6 016 613	5 794 323
<i>4-Kuzey Amerika</i>	16 507 075	18 773 070	16 407 568	11 188 515	9 956 682
<i>5-Orta Amerika ve Karayipler</i>	2 758 493	2 768 266	2 443 192	1 452 892	1 766 889
<i>6-Güney Amerika</i>	2 539 580	3 356 209	3 592 875	1 928 598	1 833 081
<i>7-Yakın ve Orta Doğu</i>	45 556 083	44 981 533	38 354 547	31 333 151	35 009 090
<i>8-Diğer Asya</i>	19 344 568	18 323 886	17 233 730	12 775 610	13 399 488
<i>9-Avustralya ve Yeni Zelanda</i>	1 075 200	1 088 991	1 127 649	837 289	782 359
<i>10-Diğer Ülke ve Bölgeler</i>	2 484 200	1 580 514	325 394	454 904	290 386

Kaynak: TÜİK, 2024; Değer: Bin ABD \$

Tablo 4 doğrultusunda hazırlanan eğilimsel gösterim ise Grafik 4'teki gibidir.

Grafik 4: Ülke gruplarına göre yıllık ihracat (genel ticaret sistemi) grafiği

Kaynak: TÜİK, 2024; Değer: Bin ABD \$

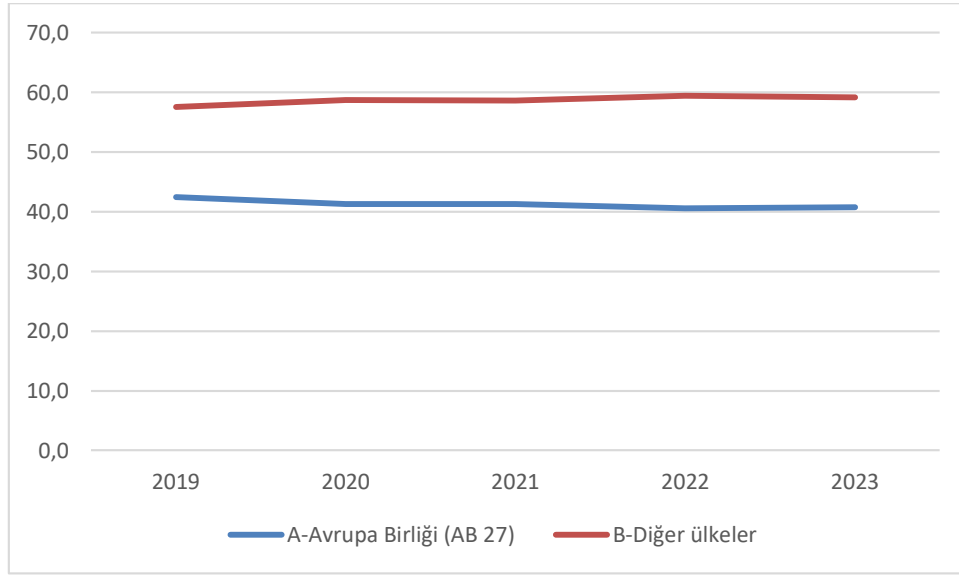
Gerek Tablo 4 gerekse Grafik 4 incelendiğinde Türkiye'deki ihracatın pandemi döneminde düşüş eğilimi gösterdiği ancak 2021 itibariyle Avrupa Birliği ve diğer ülkelerde artış eğilimi göstererek iki ülke grubu arasında paralel bir ilerlemenin olduğunu söylemek mümkündür. Ülke grupları bağlamında bu ilerlemenin toplam içerisindeki payları ise Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5: Ülke gruplarına göre yıllık ihracat, toplam içindeki payı (%)

Ülke grubu	2023	2022	2021	2020	2019
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
A-Avrupa Birliği (AB 27)	40,8	40,5	41,3	41,3	42,4
B-Diğer ülkeler	59,2	59,5	58,7	58,7	57,6
<i>1-Diğer Avrupa (AB Hariç)</i>	15,5	14,4	14,0	14,4	13,5
<i>2-Kuzey Afrika</i>	5,3	5,6	5,9	5,4	6,0
<i>3-Diğer Afrika</i>	3,0	3,7	3,5	3,5	3,2
<i>4-Kuzey Amerika</i>	6,5	7,4	7,3	6,6	5,5
<i>5-Orta Amerika ve Karayipler</i>	1,1	1,1	1,1	0,9	1,0
<i>6-Güney Amerika</i>	1,0	1,3	1,6	1,1	1,0
<i>7-Yakın ve Orta Doğu</i>	17,8	17,7	17,0	18,5	19,4
<i>8-Diğer Asya</i>	7,6	7,2	7,7	7,5	7,4
<i>9-Avustralya ve Yeni Zelanda</i>	0,4	0,4	0,5	0,5	0,4
<i>10-Diğer Ülke ve Bölgeler</i>	1,0	0,6	0,1	0,3	0,2

Kaynak: TÜİK, 2024

Tablo 5'e göre Avrupa Birliğine yapılan ihracatın yaklaşık %40 bandını koruduğu, diğer ülkelerde ise bu oranın %60 bandında seyir ettiği görülmektedir. Tablo 5'teki değerler doğrultusunda oluşan eğilim ise Grafik 5'teki gibidir.

Grafik 5: Ülke gruplarına göre yıllık ihracat, toplam içindeki pay grafiği

Kaynak: TÜİK, 2024

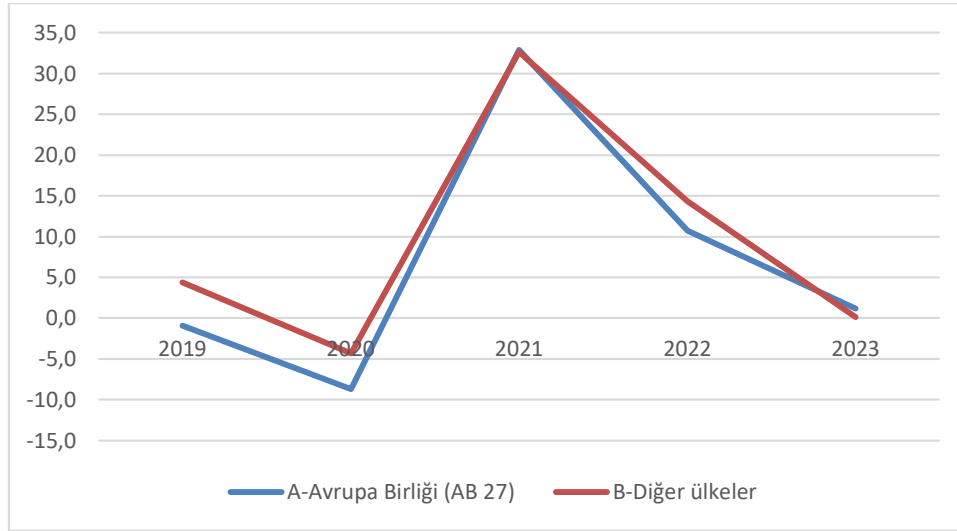
Grafik 5 doğrultusunda Türkiye'deki ülke gruplarına göre ihracatın toplam içerisindeki payları stabil şekilde ilerlediği görülmüştür. Ancak değişimlerin daha iyi yorumlanabilmesi için bir önceki yıl değişim oranlarına bakmakta yarar görülmektedir. Bu oranlar Tablo 6'daki gibidir.

Tablo 6: Ülke gruplarına göre yıllık ihracat, bir önceki yıla göre değişim (%)

Ülke grubu	2023	2022	2021	2020	2019
Toplam	0,6	12,9	32,8	-6,2	2,1
A-Avrupa Birliği (AB 27)	1,2	10,7	32,9	-8,7	-0,9
B-Diğer ülkeler	0,1	14,3	32,7	-4,3	4,4
<i>1-Diğer Avrupa (AB Hariç)</i>	8,3	16,4	28,9	-0,2	2,2
<i>2-Kuzey Afrika</i>	-3,1	5,8	44,6	-14,8	9,2
<i>3-Diğer Afrika</i>	-18,8	20,7	30,9	3,8	12,0
<i>4-Kuzey Amerika</i>	-12,1	14,4	46,6	12,4	-4,4
<i>5-Orta Amerika ve Karayipler</i>	-0,4	13,3	68,2	-17,8	7,2
<i>6-Güney Amerika</i>	-24,3	-6,6	86,3	5,2	-2,1
<i>7-Yakın ve Orta Doğu</i>	1,3	17,3	22,4	-10,5	8,0
<i>8-Diğer Asya</i>	5,6	6,3	34,9	-4,7	0,7
<i>9-Avustralya ve Yeni Zelanda</i>	-1,3	-3,4	34,7	7,0	-5,2
<i>10-Diğer Ülke ve Bölgeler</i>	57,2	385,7	-28,5	56,7	8,8

Kaynak: TÜİK, 2024

Tablo 6 incelendiğinde özellikle 2021 yılında ihracatın ciddi anlamda bir önceki yıla göre arttığını söylemek mümkündür. Bu durumun her iki ülke grubunda da 2022 yılında daha az da olsa devam ettiği görülmektedir. 2023 yılına gelindiğinde ise verilerin eski seviyesine geçtiği gözlenmiştir. Değişimlerin daha iyi yorumlanabilmesi için Tablo 6'daki veriler grafikleştirilmiştir. Elde edilen görsel Grafik 6'daki gibidir.

Grafik 6: Ülke gruplarına göre yıllık ihracat, bir önceki yıla göre değişim (%) grafiği

Kaynak: TÜİK, 2024

Grafik 6'ya göre bir önceki yıl değişim payları bazında 2020 yılından sonra Türkiye'deki ihracatın artış eğilimi göstermeye başladığı, bu durumun 2021'de pik yaptığı ve 2022 yılında düşüşe geçerek 2023 yılında tekrar eski seviye gerilediği görülmektedir. Türkiye gerek Avrupa Birliği gerekse diğer ülkelerde 2021 yılında önemli bir ihracat artışı sağlamıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma kapsamında Türkiye'nin son beş yıllık ithalat ve ihracat rakamları ülke grupları bazında incelenmeye çalışılmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda 2020-2022 yılları arasında diğer ülkeler bağlamında ithalatta önemli bir yükselişin olduğu, ancak 2023 yılına gelindiğinde bu yükselişin normal seviyesine dönmeye başladığı görülmüştür. Özellikle Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu malları (ara mal, sermaye malı ya da tüketim malı) ilgili dönemde Avrupa Birliği yerine diğer ülkelerden daha çok tedarik ettiğini söylemek mümkündür. Öte yandan 2021-2022 yıllarında Türkiye'nin ihracatının arttığı tespit edilmiştir. Bu artış 2023 yılına gelindiğinde eski seviyelerine geri dönmüştür. İhracattaki artışın temel nedeni Türkiye'nin, ilksel ihtiyaçlar arasında olan gıda ve tekstil ürünlerindeki üretici konumundan kaynaklanıyor olabilir. Gerek Avrupa Birliği gerekse diğer ülkeler 2021-2022 yıllarında Türkiye'den ithalat eylemlerini daha çok gerçekleştirmişlerdir. Bu durum, Covid-19 pandemisi sonrası yeni normal dönem, Kahramanmaraş depremi, Rusya-Ukrayna savaşı gibi olumsuz etkenlerden kaynaklı olabilir. Nitekim Coquide vd. (2022) kriz dönemlerinin etkisi altında uluslararası ticaret ağı ve akışının önemli ölçüde değişikliğe neden olduğunu ileri sürmektedir. Bu değişiklikler genellikle olumsuz yönde bir etkiye sahiptir (Hayakawa ve Mukunoki, 2021).

Bu araştırma TÜİK verileri ile sınırlı olup yeni araştırmalarda değişimlerin ithalat ve ihracata konu olan mallar bazında incelenmesi önerilebilir. Bu incelemeler özellikle 2021 yılında ihracat kanadında elde edilip kaybedilen pazar paylarının daha detaylı yorumlanması için yeni adımlara ön ayak olabilir. Yürütülecek yeni araştırmalarda 2021 yılındaki ihracat kalemlerinin ele alınması ile daha sonraki yıllarda yaşanan düşüşün nedenleri daha iyi açıklanabilecektir. Aynı zamanda 2021'deki ithalat artışı ve 2022'deki ihracat artışının döviz kurlarındaki değişimlerle de kıyas edilmesi ve döviz yerine adetsel bazdaki rakamların da göz önünde bulundurulması gerektiği göz önünde bulundurulmalıdır.

KAYNAKLAR

- ABB. (2024). T. C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı. Üye Devletler. https://www.ab.gov.tr/_233.html (Erişim Tarihi: 26.10.2024)
- Aktepe, C., Gökkaya, A. (2023). Türkiye'nin dış ticaret açığı ve nükleer enerji seçeneği. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 15 (4), 2978-2995.
- Aslan, Ç. (2023). Cumhuriyet'ten günümüze Türkiye'nin dış ticaretinin 100 yılı. *Akademik Hassasiyetler*, 10, 785-805.
- Burğaç Çil, A., Fisunoğlu, H. M. (2023). 100 yıllık Türkiye ekonomisi: Enflasyon ve dış ticaret dengesi'nin yapısal değişim analizi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*. Special Issue, 323-338.
- Coquide, C., Lages, J. Ermann, L., Shepelyansky, D. L. (2022). COVID-19's impact on international trade. *Entropi*, 24 (3), 327. <https://doi.org/10.3390/e24030327>
- Delice, B. Bayrakdar, S. (2023). Covid-19 pandemisinin Türkiye'nin dış ticaret performansı üzerindeki etkileri. *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 9 (1), 19-36.
- Doğar, H. (2023). Covid 19 pandemisinin Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki dış ticarete ve lojistiğe etkileri: Algan International ve Asset firmaları örneği (*Yüksek Lisans Tezi*), İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Feng, P., Zhou, X., Zhang, D., Chen, Z., Wang, S. (2022). The impact of trade policy on global supply chain network equilibrium: A new perspective of product market Chain competition. *Omega*, 109, 102612, 1-18.
- Göncü, K. K. (2023). Dış ticaret ve lojistik performans endeksi üzerine bir literatür taraması. *Balkan and Near Eastern Journal of Social Sciences*, 09 (03), 107-112.
- Gültekin, S., Benli, M. (2024). *Türkiye'nin Son Dönem Dış Ticaret Performansı ve Dış Ticaret Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme*. İçinde "İktisadi ve İdari Bilimlerde Modern Araştırmalar-2024". (Ed. Banu Tanrıöver ve Nebiye Yamak). France: Livre de Lyon.
- Hayakawa, K., Mukunoki, H. (2021). The impact of COVID-19 on international trade: Evidence from the first shock, *Journal of The Japanese and International Economies*, 60, 1-12.
- Kurtkaya, G. M. (2023). COVID-19 pandemisinin Türkiye'de makroekonomik etkileri. *Aizanoi Academia – İktisat, İşletme ve Siyasal Çalışmalar Dergisi*, 1 (1), 32-41.
- Palacioğlu, T. (2024). Türkiye Cumhuriyeti'nin yüz yılında dış ticaretin gelişimi. *Avrasya Dosyası*, 14 (2), 190-230.
- TÜİK. (2024). Türkiye İstatistik Kurumu, Dış Ticaret Verileri, <https://data.TÜİK.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=dis-ticaret-104&dil=1> (Erişim Tarihi: 30.10.2024)
- Yılmaz, Ö., Albayrak, M. (2023). Türkiye'de dış ticaretin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin ampirik analizi. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 38, 89-107, <https://doi.org/10.18092/ulikidince.1144391>